

Vandring Råstasjön – Lötsjön 14 september 2015

Solna stad (i förvaltningsjuridiska och liknande sammanhang kommun) är Sveriges tredje minsta kommun till ytan men nr 28 i befolkningsstorlek (ca 75 000 inv). Namnet finns belagt som Solnö från 1305, uttytt "den solbelysta ön". Området höjde sig över havet för 10 000 år sedan. Den äldsta kända bosättningen – från bronsåldern – låg vid Haga norra grindar. Under järnåldern tillkom flera bosättningar. De största var Järva gård och Bolstomta (som Tomteboda är en medveten förvrängning av, enligt wikipedi). En kyrka byggdes på 1100-talet – vid slutet av seklet ersatt av den nuvarande rundkyrkan – där näset mellan Brunnsviken och Ulvsundasjön var som smalast. Fram till Stockholms grundläggning vid mitten av 1200-talet omfattade Solna socken förutom dagens yta även drygt hela det område som idag är Stockholms innerstad; kyrkan låg alltså centralt i socknen när den var ny. I slutet av 1800-talet växte flera förortssamhällen upp i trakten: Hagalund, Huvudsta, Råsunda och Lilla Alby (senare överfört till Sundbyberg).

Råsunda – namnet för övrigt bildat, kanske i sammanhang med byggandet av fotbollsstadion till olympiaden 1912, genom sammanslagning av namnen på två stora gårdar, Råsta (som sjön) och Frösunda. Stadsdelen representerar i sina äldre delar en ganska speciell tidig förstadsmiljö. Andra från samma tid är Midsommarkransen och Aspudden. Men medan de två senare, framför allt Aspudden, var avsedda i huvudsak för arbetare, bebyggdes centrala Råsunda med stora hyreshus av innerstadskaraktär, avsedda för välbärgad medelklass.

Sedan 1916 finns Hagalundsdepån i Solna, numera norra Europas största anläggning för underhåll av järnvägsfordon. Ganska nära Råstasjön ligger gamla Filmstaden, numera upprustad och kompletterad med moderna bostäder, där invånarna har nöjet att bebo adresser med idel namn av filmstjärnor. Filmstaden föregicks av en strutsfarm – damhattar med strutsfjädrar var högsta mode i början på 1900-talet.

Råstasjön är Solnas enda insjö (förutom Mälaren). Den får vatten bl a via Lötsjön och avvattnas till Brunnsviken. Den ligger ca två meter över havet och största djupet är 4,5 meter. Lötsjön ligger dryga metern högre, och där är maxdjupet bara tre meter. Råstasjön har en viss idrottslig historia – SM-finalen i bandy 1912 spelades på sjöns is, och vid olympiaden samma år genomfördes skyttetävlingar vid sjön (jfr skylt uppsatt 2012) – jakt på lerduva och "hjort".

Runt de båda sjöarna leder den fem kilometer långa Hälsans stig. Alldeles vid strandkanten, nära Råstasjöns sydvästände, finns "Råstahällen". Det är en rundhäll där man kan se räfflorna från tre olika perioder under istiden/istiderna.

Det finns litterära anknytningar till området. Vilhelm Moberg flyttade till Råsunda i början av 1930 och skriver så här i sin bok "Berättelser ur min levnad" från 1968.

"I denna förstad och samhällena däromkring uppstod det så småningom en hel liten författarkoloni, vars medlemmar flitigt umgicks. I Spånga bodde redan Gustav Hedenvind-Eriksson, från Paris kom Eyvind Johnson och slog sig ner i Råsunda året efter mig, och i Vasalund, nära Hagalund, bosatte sig Gustav Sandgren. Omsider utvidgades min umgängeskrets med de fyra återstående i sällskapet Fem unga. Genom Eyvind Johnson lärde jag sålunda känna Harry Martinson, Artur Lundkvist, Josef Kjellgren och Erik Asklund, senare också Ivar Lo-Johansson och Rudolf Värnlund."

Maria Wine bodde ju också där, tillsammans med Artur Lundkvist till och med, men henne glömmar Moberg bort, åtminstone i den här aktuella boken...

En annan, mycket påtaglig, "litterär" anknytning finns mellan Moberg och Råstasjön. Han hade i början på 20-talet, uppmuntrad av framgången med sin debut "I vapenrock och linnebyxor", gett ut en samling historier i bokform på eget förlag. "I vapenrock och linnebyxor" hade sålt slut på hela upplagan (800 böcker à 1,50 styck) på kort tid, och efterföljaren - "Inom Baggemosa ägo gränser" - lät han därför optimistiskt trycka i 2 000 ex.

"Men," skriver han själv i sin bok från 1968, "min framgång som förläggare var slut. Även denna historiesamling distribuerades av Quidings bokhandel i Växjö, men den gick inte att sälja. Det kom väldiga returer från bokhandeln, ja det föreföll som om antalet returnerade exemplar blev avsevärt större än det utsända."

Mobergs försök till lösning blev att själv ge sig ut på vägarna som gårdaribokhandlare; han var ju tvungen att skaffa pengar för att lösa in den växel han tagit hos tryckeriet för att låta trycka upplagan. Men inte heller det gick något vidare - om än lite bättre i det "mörka" lutherska Kronobergs län än i det frikyrkliga Jönköpings. Hur som helst hade han flera tunga lärar kvar med böcker, som han inte ville göra sig av med - de representerade ju en stor tryckerikostnad och därmed ett värde, även personligt, kan man gissa.

"De följde mig i elva år - först 1934 blev jag dem kvitt." Moberg med familj skulle flytta till Skuru, och nu ville han inte längre ha boklärarna med sig. "Jag tillgrip en desperat åtgärd: Jag lastade boklärarna på en roddbåt, rodde ut i Råstasjön och vräkte "Inom Baggemosa ägo gränser" i sjöns djup.

Golfängarna har fått sitt namn efter Råsunda golfbana, som öppnade 1912. Den låg över nuvarande gränsen mellan Solna och Sundbyberg och hade nio hål. Här arrangerades SM i golf fem gånger. "Till banans 100-årsjubileum år 2012 öppnades sex av banans ursprungliga hål, och prins Daniel slog 100-årsslaget (wikiped).

Lötsjön är en utpräglad fågelsjö (fiske- och badförbud råder) med bl a en koloni hägrar. Som promenadpark m m iordningsställdes området kring sjön under femtonårsperioden 1947 - 1962.

Sundbyberg är ett bekvämt studieobjekt för den som är intresserad av stadshistoria. Inom ett begränsat område (Sveriges till ytan minsta kommun) kan man dels se den under 1800- och 1900-talen framväxande industristaden, dels den blandade villa och trädgårdsstaden - Duvbo - från samma tid. Och i nordväst, bara några minuters promenad från Lötsjön, har vi Hallonbergen, Sundbybergs enda miljonprograms förort. Allt samlat inom ramen för en rejäl men inte övermäktig motionspromenad.